

Ácsolok én még sok új keresztet...

Légvári Sándor vesszőfutása a csurogi emlékkereszttel

A Csúrogról 1944-ben kollektív háborús bűnösként elűzött magyarok hozzátartozói a falu szélén található réten, az egykori dögtemető helyén, 1994 óta minden évben, Halottak napján megemlékeznek ártatlanul kivégzett és ott elhantolt hozzátartozóikról. A sok száz áldozat tömegsírja fölé - egy év kivételével - minden alkalommal új keresztet kellett állítaniuk, mivel ismeretlen személyek rendre kidöntik, összetörik, megbecstelenítik az emlékoszlopot. Az elmúlt vasárnap földbe ásták a bácsföldvári Légvári Sándor által ácsolt tizennyolcadik keresztet...

- *Milyen érzés keresztácsolóként minden évben újrakezdeni?*

- Nem tudom leírni. Azt hittem, hogy egyszer majd vége lesz a vesszőfutásnak, hogy többé nem kell nekifogni... Mára megokosodtam. Tudom, hogy ez a kereszt sem fog a helyén maradni és a földben elrothadni, ahogy az előző tizenhét sem rothadt itt el. Megrongálták, kitépték és tönkretették mindegyiket. Ennek is ez lesz a sorsa. Hogy miért? Egyszerűen „csak”.

- *Itt állunk a tömegsír mellett. Édesapját is ide temették. Csontjaikat felső utasításra az ötvenes évek első felében kihantolták és elszállították a külai börgyár ülepítőjébe. Így próbálták meg eltüntetni a tömegmészárlás nyomait. Ennek ellenére a megemlékezéseket rendre itt tartják. Miért ragaszkodnak ehhez a helyhez?*

- Az ártatlanul kivégzettek itt lettek eltemetve. Ezeknek az embereknek nem csak csontjuk volt, hanem húsuk szívük és eszük is volt. Az mind itt maradt. El lehet a csontot vinni, de ők itt maradnak mindörökre. Nekünk méltó helyet kellett találni, ahol megemlékezünk róluk. Ez a lokáció ugyan nem a legalkalmasabb, mert nem könnyű ide jutni, a szeméten és a hatalmasra nőtt fűvön keresztül, de ez autentikus hely. Kifogásolták egyesek, hogy miért pont ide jövünk. Vegyék figyelembe, hogy nem mi választottuk ezt a helyet. Ők választották. Én nem szégyellem ezt a helyet, az egykori dögtemetőben. Ez az ő szégyenük. Apám hamvai itt porladnak alattunk. Hogy ezt most így utólag egyesek szégyellik, arról mi nem tehetünk. Amikor édesapámat agyonverték, nem kérdezték meg tőlem, hogy hová tegyék. Nem tették lehetővé, hogy kalapot emeljek előtte. Hogy miként tudják magukról ezt lemosni, nem tudom. A biblia szépen megírja, bánd meg a bűneidet és próbáld meg jóvá tenni, amit elkövettél. Ha lehet. De valójában, hogy miként lehet ezt jóvá tenni? Nem tudom. Én apa nélkül nőttem fel és öregedtem meg.

- *De most itt segítkezett magának a kereszt felállításánál a fia is...*

- Itt van a fiam is, a lányom, meg az unokák egy része is, akik el tudtak jönni. Szinte az egész család.

- Tizennyolc évvel ez előtt, amikor először gyűltek itt össze, hogy megemlékezzenek szeretteikről, miközben a Miatyánkot mondták, körülnéztek erről a dombról, ahol a kereszt áll, hogy figyel-e valaki magukat. Akkor még nem lehettek biztosak abban, hogy a megemlékezés majd folyamatos lesz. Ma már?

- Ma már nagyobb biztonságban vagyunk. De a torokfojtogató érzés minden alkalommal jelentkezik. Most is. Tisztában vagyok vele, hogy nem sirathatom egy életen át az apámat, akinek a mai napig nagyon érzem a hiányát. A temetőbe is kijárok hetente, de az nem ugyanaz, mint eljönni ide, a csúrogi juhszéltre, az egykori vesztőhelyre. Ez itt olyan érzés, mint amikor az embernek a cipőben egy darab kavics van. Sérti, nyomja, fáj.

- Azt írja a keresztén, hogy „Vérrel, könnyel szentelt hely ez, tanúsítja ez a kereszt”. Mért épp ezt a gondolatot választotta?

- Azért, mert egyesek azt tanácsolták, hogy más, „kedvezőbb” helyen emlékezzünk édesapáinkra, hogy menjünk közelebb a kövesúthoz. Szerintem nincs még egy olyannyira megszentelt hely, mint éppen ez a terület, ahol annyi könny hullott és ahol apáink vére folyt. Ezzel a gondolattal azt üzenjük a világnak, hogy ragaszkodunk a helyhez. Emlékszik az egyik előző, összetört keresztén olvasható feliratra? Azon azt írta, hogy „Dimb domb, giz gaz, jeltelen sírok. Mért bántja őket, ha én itt sírok?” Azt akarom, hogy hagyják meg nekem, hogy ott gyászoljak, ahol nekem jó.

- Ezeket a gondolatokat egyedül fogalmazta meg?

- Többnyire.

- Ezt érezte...

- Igen. Ezt. Nézze, ezzel a tudattal élni kell az embernek élete végéig. Tudom, hogy jócskán megközelítettem már a véghatárt. De akkor is elevenen él bennem a tudat. És ha egyszer majd lehunyom a szememet, akkor is eszemben lesz, hogy itt mi történt. El kell, hogy meséljem: amikor itt először megjelentünk a csurogi dögtemetőben, fölüvöltöttem, hogy „édesanyám, látod, hogy itt van a fiad? Látod, hogy eljöttem ötven év után?”. Azok az akkor még élő, szerencsétlen öregasszonyok, négykézlább jöttek itt fel a dombra, az első megemlékezés alkalmával. Szívszaggató volt...

- Édesanyja nem járt itt?

- Nem, mert ő két évvel az első megemlékezés előtt meghalt, szegény. Amíg ő élt, nem jöhettünk, mert eltapostak volna bennünket. Erőltetett jóváhagyással engedélyezték, hogy az első megemlékezésre sor kerüljön. Agyonra aláztak bennünket akkor, és ezt teszik még ma is, azzal, hogy évről évre tönkreteszik az emlékkeresztet. Még az emlékezés jogát sem adnák meg nekünk. Ezért állítom újra és újra ezeket a kereszteteket, hogy csak verjétek, törjétek! Majd mi hozunk másikat. Egyik keresztén azt írta, hogy „Ha kell, a szívünkéből ácsolunk keresztet”. Most is itt van a szívem. Büszkén áll az új kereszt. Ha még egyet kell csinálni, elkészítem azt is. És mindaddig így lesz, amíg bírom erővel.

(A képen: Legvári Sándor, balról a fia)

Ternovác István